

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ YANINDA ELMİN İNKİŞAFI FONDU

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında
Elmin İnkişafı Fondunun 2015-ci ilin əsas qrant müsabiqəsi
çərçivəsində təqdim olunmuş kompleks elmi-tədqiqat
proqramlarının (EIF- KETPL-2015-1(25)) qalibi olmuş
layihənin yerinə yetirilməsi üzrə

YEKUN ELMİ-TEXNİKİ HESABAT

Layihənin adı: **Naxçıvan Muxtar Respublikasının tətbiq yönümlü perspektivli yabanı və mədəni qida bitkilərinin genofondunun elmi əsaslarla kompleks tədqiqi**

Layihə rəhbərinin soyadı, adı və atasının adı: **Talıbov Tariyel Hüseynəli oğlu**

Qrantın məbləği: **100 000 manat**

Layihənin nömrəsi: **EIF-KETPL-2-2015-1(25)-56/39/3-M-51**

Müqavilənin imzalanma tarixi: **27 aprel 2017-ci il**

Qrant layihəsinin yerinə yetirilmə müddəti: **12 ay**

Layihənin icra müddəti (başlama və bitmə tarixi): **01 may 2017-ci il – 01 may 2018-ci il**

Diqqət! Bütün məlumatlar 12 ölçülü Arial şrifti ilə, 1 intervalla doldurulmalıdır

Diqqət! Uyğun məlumat olmadığı təqdirdə müvafiq bölmə boş buraxılır

Hesabatda aşağıdakı məsələlər işıqlandırılmalıdır:

1	<p>Layihənin həyata keçirilməsi üzrə yerinə yetirilmiş işlər, istifadə olunmuş üsul və yanaşmalar</p> <p>Helminthozların müayinəsində bir çox helmintooskopiki, eyni zamanda helmintyarvoskopiki və helminintoskopiki üsullar təklif olunmuş və praktikada geniş tətbiq edilir. Helmintovoskopiya üsulunu helmintlərin müayinəsində yüksək səmərə verən Vişnyauskas metodu ilə aparılır.</p> <p>Ektoparazitləri vizual üsuldən istifadə etməklə müəyyən etdik.</p> <p>Otlaq sahələrindən asılı olaraq heyvanların və ev quşlarının yoluxma dərəcələrini müəyyən etmək üçün ilk növbədə həmin ərazidən götürülən kal, ot və torpaq nümunələrini helmintyarvoskopiya metodu ilə təyin edildi.</p> <p>Otlaqlarda yayılan bitkilərin təbii olaraq heyvanlar tərəfindən yeyilən və yeyilməyən növləri arasında antihelmint təsirə malik bitkilərin müəyyənləşdirilməsi üçün ilk növbədə ədəbiyyat məlumatlarına əsasən onların tərkibi araşdırılmışdır. Bitkilərin hansı hissələrindən istifadə etməyimiz onların vegetativ və generativ orqanlarında toplanan maddələrin miqdarından, toplanma faizindən asılıdır. Bəzi bitkilərin çiçəkləmə mərhələsində yürüstü hissəsini, bəzilərinin yetişmiş meyvələrini, bəzi bitkilərin isə yeraltı hissələrindən bişirmələr hazırlayaraq antihelmint təsirləri müəyyənləşdiriləcək. Bitkilərin tərkibindəki fəal maddələr daha çox yerüstü vegetativ orqanlarda toplanır. Heyvanlar tərəfindən təbii yeyilən bitkilərin daha</p>
----------	--

	<p>çox yürüstü vegativ orqanlarından dərman formaları hazırlayıb antihelmint təsirinin öyrənilməsinə məqsəduyğun hesab edirik. Bitkilərdə fəal təsiredici maddələrin çiçəkləmə və meyvələrin yetişmə fazasında maksimuma çatdığını nəzərə alaraq həmin mərhələlərdə bişirmə hazırlayıb in vitro şəraitində helmitlərə təsirin müəyyən ediləcək. Bitkilərdən bişirmə hazırlamaq üçün toplanılmış bitki hissələrin doğradıqdan sonra içərisində su olan kolbaya töküb, 30 dəqiqə su hamamında qızdırılıb Qaynama qurtardıqdan sonra məhlul tənzifdən süzülüb istifadə edilir. Bişirmələri bitki kütləsi ilə suya 1:5 nisbətində qarışdırılaraq hazırlanır. Dəmləmə hazırlamaq üçün isə doğranılmış bitki hissələri 15 dəqiqə su hamamında saxlanılmalıdır.</p>
2	<p>Layihənin həyata keçirilməsi üzrə planda nəzərdə tutulmuş işlərin yerinə yetirilmə dərəcəsi (faizlə qiymətləndirməli)</p> <p style="text-align: center;">100%</p>
3	<p>Hesabat dövründə alınmış elmi nəticələr (onların yenilik dərəcəsi, elmi və təcrübi əhəmiyyəti, nəticələrin istifadəsi və tətbiqi mümkün olan sahələr aydın şəkildə göstərilməlidir)</p> <p>1. Yevgeni öldürgəni, adi boymadərən, dağ tərşunu, sitrus bitki qabıqlarının bişirmə və dəmləməsindən istifadə edərək kənd təsərrüfatı heyvanları və quşlarının dərisinə sürtdükdə ektoparazitlərə (gənələrə, bitlərə, qansoran həşaratlara və s.) qarşı müsbət nəticə əldə edilmişdir;</p> <p>2. Antihelmint dərman bitki qarışıqlarını qüvvəli yemə müəyyən miqdarda (hər başa təqribən 40 q) əlavə edib kənd təsərrüfatı heyvanlarına verdikdə mədə bağırsağ helmintlərinə qarşı müsbət nəticə əldə edilmişdir;</p> <p>3. Sarımsaq, yovşan, yonca, üzərlik, dəvətikanı, qaraqınıq, əvəlik, acılıq bitkilərinin kənd təsərrüfatı heyvanları və quşlarında parazitlik edən bağırsağ qurdlarına in vitro şəraitində helmintosid təsir göstərməsi təsbit edilmişdir;</p> <p>4. Aparılan eksperimental tədqiqatlar zamanı müxtəlif xəstəliklərdə dərman bitkiləri tətbiq edilmiş, tənəffüs üzvləri xəstəlikləri zamanı təyin edilən reseptlərin dozası hazırlanmış və aşkarladığımız 3 yeni resept baytarlar tərəfindən təsdiq edilmişdir. Buzovlarda mədə-bağırsağ pozuntuları zamanı nəzarətə alınmış heyvanlar milli baytarlıq təbabətinə uyğun sağaldılmışdır. Buzovların toksiki dispepsiyası və avitaminozlar zamanı istifadə edilən reseptlər əsasında hazırlanmış dərman bitkilərinin hissələri, dozaları və tətbiq olunma üsulları ilk dəfə olaraq təyin edilmişdir. Vitaminli dərman bitkilərlə yemləmə zamanı heyvanların qanında aparılan biokimyəvi analizlər baytarlar tərəfindən müsbət nəticələrlə təsdiq edilmişdir.</p>
4	<p>Layihə üzrə elmi nəşrlər (elmi jurnallarda məqalələr, monoqrafiyalar, icmallar, konfrans materiallarında məqalələr, tezislər) (dərc olunmuş, çapa qəbul olunmuş və çapa göndərilmişləri ayrılıqda qeyd etməklə, uyğun məlumat - jurnalın adı, nömrəsi, cildi, səhifələri, nəşriyyat, indeksi, Impact Factor, həmmüəlliflər və s. bunun kimi məlumatlar - ciddi şəkildə dəqiq olaraq göstərilməlidir) <i>(surətlərini kağız üzərində və CD şəkildə əlavə etməli!)</i></p>
	<p>1.Талыбов Т.Г., Мамедов И.Б. Перспективы использования лекарственных растений при гельминтозах животных в условиях Нахичеванской Автономной Республики Азербайджана // Бюллетень науки и практики. Электронный журнал, Россия, Нижневартоск, 2017, №-9, (21), стр.21-25(İmpakt-faktor)</p> <p>2.Талыбов Т.Г., Мамедов И.Б., Велиева С.Я. Краткая информация о некоторых лекарственных растениях, используемых в ветеринарии в Нахчыванской Автономной Республике Азербайджана// Бюллетень науки и практики. Электронный журнал, Россия, Нижневартоск, 2018, №-1 (4), стр.138-143 (İmpakt-faktor)</p>
5	<p>İxtira və patentlər, səmərələşdirici təkliflər</p> <p>Elmi əməkdaşların muxtar respublikanın florasında müəyyən etdikləri antihelmint dərman bitkilərindən Equisetum arvense L.- Çöl qatırquyruğu, Rumex confertus Willd.,- At əvəliyi, Tanacetum vulgare L.- Adi dağ tərşunu, Tussilago farfara L.- Dəvə dabanı, Plantago major L - İri bağayarpağı, Chelidonium majus L.- Adi ziyilotu, Althaea officinalis L.- Dərman bəlgəmotu, Melilotus officinalis L.- Dərman xəşənbülü, Urtica dioica L.- İkievli gicitkan, Cichorium intybus L.-Adi kasrı, Achillea millefolium L.- Adi boymadərən, Artemisa absinthium L.- Adi yovşan, Helichrysum arenarium L.- Qumluq solmaz çiçəyi müəyyən edilmiş,</p>

	<p>xəritəsi çıxarılmış və istifadə imkanları araşdırılmışdır.</p> <p>Qeyd edilən bitkiləri təsərrüfatlara tətbiq edilmiş və iqtisadi səmərə əldə edilmişdir. Bu istiqamətdə Naxçıvan Muxtar Respublikası Dövlət Baytarlıq Xidmətinin əməkdaşları ilə birlikdə kənd təsərrüfatı heyvanları və quşlarının xəstəliklərinin müalicəsində tətbiq təcrübələri aparılmışdır. Alınmış nəticələr təsərrüfatlarda intensiv tətbiq edilmiş və aktı alınmışdır. AKT hesabatı əlavə olunmuşdur.</p>
6	<p>Layihə üzrə ezamiyyətlər (ezamiyyə baş tutmuş təşkilatın adı, şəhər və ölkə, ezamiyyə tarixləri, həmçinin ezamiyyə vaxtı baş tutmuş müzakirələr, görüşlər, seminarlarda çıxışlar və s. dəqiq göstərməlidir)</p> <p>(burada doldurmalı)</p> <p>-</p>
7	<p>Layihə üzrə elmi ekspedisiyalarda iştirak (əgər varsa)</p> <p>Layihə çərçivəsində aparılan tədqiqat işləri üçün Naxçıvan MR-in bütün rayonlarına ekspedisiyalara gedilmişdir.</p>
8	<p>Layihə üzrə digər tədbirlərdə iştirak üçün</p> <p>(burada doldurmalı)</p> <p>-</p>
9	<p>Layihə mövzusu üzrə elmi məruzələr (seminar, dəyirmi masa, konfrans, qurultay, simpozium və s. çıxışlar) (məlumat tam şəkildə göstərməlidir: a) məruzənin növü: plenar, dəvətli, şifahi və ya divar məruzəsi; b) tədbirin kateqoriyası: ölkədaxili, regional, beynəlxalq)</p> <p>Mövzu üzrə Naxçıvan Dövlət Universitetinin "Baytarlıq təbabəti" kafedrasının və Naxçıvan Elmi Tədqiqat Baytarlıq idarəsinin təşkil etdiyi seminarlarda çıxış edilmişdir. Naxçıvan Dövlət Universitetinin " Baytarlıq təbabəti" kafedrasında keçirilən seminarda „Perspektivli dərman bitkilərinin heyvandarlığa tətbiqi“ mövzusunda çıxış edilmişdir.</p>
10	<p>Layihə üzrə əldə olunmuş cihaz, avadanlıq və qurğular, mal və materiallar, komplektləşdirmə məmulatları</p> <p>(burada doldurmalı)</p> <p>-</p>
11	<p>Yerli həmkarlarla əlaqələr</p> <p>Naxçıvan MR Dövlət Baytarlıq Xidməti, NDU " Baytarlıq təbabəti" kafedrası, Azərbaycan Elmi-Tədqiqat Baytarlıq İnstitutu</p>
12	<p>Xarici həmkarlarla əlaqələr</p> <p>Türkiyə Qars "Qafqaz" Universiteti Veteriner Fakültəsi "Parazitologiya" kafedrası və Ümumrusiya Heyvandarlıq Elmi Tədqiqat İnstitutunun " Biologiya" şöbəsi</p>
13	<p>Layihə mövzusu üzrə kadr hazırlığı (əgər varsa)</p> <p>(burada doldurmalı)</p> <p>-</p>
14	<p>Sərgilərdə iştirak (əgər baş tutubsa)</p> <p>(burada doldurmalı)</p> <p>-</p>
15	<p>Təcrübəartırmada iştirak və təcrübə mübadiləsi (əgər baş tutubsa)</p> <p>Naxçıvan MR Dövlət Baytarlıq Xidməti, NDU "Baytarlıq təbabəti" kafedrası, Azərbaycan Elmi-Tədqiqat Baytarlıq İnstitutu əməkdaşları ilə</p>
16	<p>Layihə mövzusu ilə bağlı elmi-kütləvi nəşrlər, kütləvi informasiya vasitələrində çıxışlar, yeni yaradılmış internet səhifələri və s. (məlumatı tam şəkildə göstərməlidir)</p> <p>Naxçıvan MR dövlət radiosunda " Prespektivli dərman bitkilərinin heyvandarlığa tətbiqi" haqqında</p>

çıxış edilmişdir.

SİFARİŞÇİ:

Elmin İnkişafı Fondu

Aparıcı məsləhətçi

Həsənli Günay Xudayət qızı

İCRAÇI:

Layihə rəhbəri

Talıbov Tariyel Hüseynəli oğlu

_____
(imza)

“ _ ” _____ 201_-ci il

_____
(imza)

“ _ ” _____ 201_-ci il